

Incapit Cronica Bohemorum
ab ipso initio conscripta de mul-
tis excerpta alijs primis
illius Cronice que ita breui-
ata memoria inducit postis
et tradita qui sunt in venores
tre Iudices Duces principes Re-
ges et Episcopi Archiepi scriptores
relicta

Primus in ventor tre Boheie
fuit Croc eius filius noie Croc

fuit pr
ma de
hitare
pomme
regni

Ombo
rui et
choran
luzaci
ipsi p
que po
tpa qn
plures
deser
no hui

etiam et uxores cepit ducan
et uxores primas me se hunc
pro dilatato et pragato ipso
et in principio se locatib et mote
Ezyp Egerunt sibi iudice co-
planatore uxore noie Croc
qui primus fortalicium edificavit
in Stebna cum parces sui filius
noie Croc edificavit castrum
noie Croc et in civitate nom
sui illi in pones Croc vo hui
tres filias prima Bvela que
edificavit Castrum Bvelum aug-
mentum Bvela Tetla que c-
dificavit Castrum Tetum que eat

fortilegia Tercia libuisse que
edificavit Castrum libiessbo et
Boyssegrad phitomissa que lo-
co prius defuncti iudicavit Bo-
emos per morte ipius Cne-
cia primus principem sibi elegit
in maritu noie prziemiss de-
arato de uilla Staditz primus
duces boemorum

Defuncta vo libuisse erexit
se in faustum suo noie Wolasta

ficavit
cu alijs
annis
h per
is rca
napatu

filius
ne filius
duos
adyslan
Boemie
ra Boe
s Zaden
myflan

99 filius
eius Neclan q pugnauit cu
Voladyslao lugensi als Zaden
in Turst obtinuit primam
Zaczense omib eius reo me
fectis q9 Neclan filius eius
Hostiroyet cum filius p9 ipm
Borziroyet primo pagano p9
p9ea xpianus duxit in uxore
stam Rudmild

Nota q Cronica Boemorum ab
initio usq ad prius et huc per annos
duos distincta no fuit que nar-
rat depaganis tgm que ty in
sequentib distigret pnt melius
poterit et

MARIE BLÁHOVÁ

DVĚ STUDIE K POZDNĚ STŘEDOVĚKÉ HISTORIOGRAFII

KAROLINUM

Dvě studie k pozdně středověké historiografii

Marie Bláhová

Recenzovali:

prof. PhDr. Martin Nejedlý, Dr.

PhDr. Marie Tošnerová, Ph.D.

Na obálce: začátek Cronicon Boemorum Anonymi, okolo 1420.

Knihovna Národního muzea, signatura VIII D 20, fol. 124v.

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

Praha 2024

Redakce Lucie Zikmundová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2024

© Marie Bláhová, 2024

ISBN 978-80-246-5900-8

ISBN 978-80-246-5908-4 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvod	7
I. Postavení oficiálního historika v pozdním středověku a na počátku novověku	9
Oficiální historiografie	9
Směřování k oficiálním dějinám	11
Oficiální historiografie ve Francii	12
Oficiální historiografie v Savojsku	15
Oficiální historiografie ve vévodství bourbonském	16
Oficiální historiografie v Burgundsku	16
Oficiální historiografie na Iberském poloostrově. León a Kastilie	19
Aragonské království	21
Katoličtí králové	21
Portugalsko	23
Oficiální historiografie na Apeninském poloostrově	25
Florentská republika	26
Neapolské království a Sicílie	28
Vévodství milánské	31
Vévodství mantovské	32
Benátská republika	32
Janovská republika	33
Papežská kurie	33
Anglie	36
Skotsko	37
Země Koruny české	37
Uhry	44
Polsko	47
Řád německých rytířů	51
Panovníci římskoněmecké říše	52
Dvory říšské aristokracie	57
Říšská města	58

Hmotné zabezpečení oficiálních historiků	59
Francie	60
Savojsko	61
Burgundsko	62
Portugalsko	63
Španělsko	63
Itálie	65
Anglie	66
Skotsko	66
Římskoněmecká říše	66
Města	67
Střední Evropa	68
Postavení oficiálních historiků v pozdním středověku a raném novověku – shrnutí	72
II. Cronica Boemorum Anonymi – „Od Čecha a Lecha“	74
Obsah kroniky	74
Prameny Anonymovy kroniky Čechů	75
Rukopisy	78
Textové varianty a vztahy rukopisů	85
Pokračování Anonymovy kroniky Čechů	96
Recenze Anonymovy kroniky Čechů	100
Doba vzniku Anonymovy kroniky Čechů	102
Osobnost kompilátora Anonymovy kroniky Čechů	104
Povaha spisu	108
České překlady Anonymovy kroniky Čechů	108
Shrnutí	110
Cronica Boemorum Anonymi – srovnání recenzí	112
Cronica Boemorum Anonymi – přehled rukopisů	170
Zwei Studien zur spätmittelalterlichen Geschichtsschreibung	
Zusammenfassung	171
Die Stellung des offiziellen Historikers im Spätmittelalter und zu Beginn der Neuzeit	172
Cronica Boemorum Anonymi – „Von Czech und Lech“	176
Seznam zkratek	179
Prameny a literatura	180
Rejstřík osob, míst a anonymních děl	197

ÚVOD

V pozdním středověku docházelo v evropské historiografii k výrazným proměnám. Těžiště vzniku historických spisů i zájmu o ně se postupně přenášelo od církevních institucí k panovnickým dvorům, na šlechtické hrady a do měst. Historiografie se zde stala významným prostředkem propagandy. Vládci a političtí představitelé ji programově využívali pro své politické záměry a vyžadovali takové zpracování dějin, které odpovídalo jejich představám, legitimovalo jejich politické cíle. Výsledkem byla oficiální historiografie.

Autory historických spisů již nebyli pouze duchovní, tedy církevní hodnostáři, kanovníci, kaplani a řeholníci rodinných klášterů, ale stále častěji i laikové. Vedle diplomatů a úředníků šlechtických dvorů a městských kancelářů, kteří byli současně historiky svých zaměstnavatelů, ať již to byli panovníci, knížata nebo města, se u panovnických a šlechtických dvorů a ve službách městských rad objevují první profesionálové, pro něž bylo psaní dějin hlavní činností a zdrojem obživy a kteří byli placeni pouze za svou historiografickou práci. Psali oficiální dějiny podle pokynů zadavatelů své práce. Současně se zájem o historii projevuje v „nových“ společenských vrstvách.

Se stále častějším uplatňováním laiků v historiografii, zvláště pak profesionálních historiků, vyvstává otázka jejich obživy, a tudíž i odměn, které jim poskytovali jejich zaměstnavatelé.

Vedle podrobných narativních dějin, vhodných pro poučení o minulosti a formulování ideologie a propagandy, vznikaly také stručné příručky pro orientaci v posloupnosti panovníků nebo církevních hodnostářů, v událostech a v historických datech, jakési „dějiny v kostce“ či „dějiny v datech“. O ty se zajímali jak duchovní, tak stále více i laikové.

Obě tyto vývojové tendence sledují studie obsažené v předkládané publikaci. V první je zachycena problematika postavení oficiálních historiků končícího středověku a začínajícího novověku v různých prostředích, na panovnických a šlechtických dvorech, v italských městských komunách a bohatých říšských městech. Autorka zkoumá, v jakých podmínkách jejich historikové pracovali, a pokud to prameny umožňují, tak i jak byli odměňováni.

Druhá studie se naopak zabývá konkrétním pramenem, stručným historiografickým textem, jeho šířením a proměnami, a na základě jeho detailního rozboru ukazuje, jak historické texty a zájem o historii v pozdním středověku pronikaly do laických vrstev pozdně středověké společnosti. S tím souvisejí

také překlady latinských textů do národního jazyka a jejich další, již vernakulární zpracování.

Na obou tématech lze sledovat šíření historiografie mezi laiky, nejen pokud jde o čtenáře, ale i o jejich autory. S tím také souvisí profesionalizace historické práce, jejíž počátky lze v různých částech latinské Evropy zachytit v pozdním středověku a v raném novověku.

I. POSTAVENÍ OFICIÁLNÍHO HISTORIKA V POZDNÍM STŘEDOVĚKU A NA POČÁTKU NOVOVĚKU

OFICIÁLNÍ HISTORIOGRAFIE

V pozdním středověku těžiště historiografické práce již dávno nebylo v kapitulách a klášterech, ale u knížecích dvorů, v městských kancelářích a na univerzitách.¹ Historikové působící v těchto institucích zapisovali události a psali i rozsáhlé historické spisy, někdy z vlastního zájmu, často však z oficiálního pověření. Vznikaly tak oficiální dějiny příslušné země nebo instituce. Z celospolečenského hlediska byly důležité především historické spisy panovnických dvorů, v severní Itálii také městských republik, které odrážely soudobou ideologii a propagandu politické reprezentace, jíž byly zároveň součástí.² Díla oslavující nebo propagující vládnoucí moc vznikala ve všech dobách a ve všech politických systémech.³ V pozdním středověku však reprezentanti politické moci tyto spisy sami objednávali, určovali jejich intenci a obsah a odměňovali „své“ historiky. Někteří tato díla sami psali. Dvorské dějepisectví, tedy historické spisy psané pro panovníka a dvorskou společnost, či přesněji „spisy, které vznikly na (panovnickém) dvoře a pro dvůr a byly dvorem rozšiřovány“,⁴ sloužily především k legitimaci panovníků, jejich oslavě a poučení o jejich

1 Srov. Bernard Guenée: *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 1981, s. 44–76. Bernard Guenée ovšem vychází z poměrů ve Francii, kde městská historiografie nebyla rozvinuta, takže městské kanceláře nezmiňuje. K existenci, či spíše neexistenci městské historiografie ve středověké Francii srov. Juliane Kümmell: *Erinnern und vergessen in der Stadt. Überlegungen zu Formen spätmittelalterlicher Wahrnehmung anhand von Ansätzen volkssprachlicher Stadtgeschichtsschreibung im nördlichen Frankreich*, *Saeculum* 35 (1984), s. 225–245.

2 Samotný pojem „propaganda“ se objevil v první čtvrtině 17. století, ale šíření názorů a informací za účelem ovlivnění veřejného mínění fungovalo ve všech dobách, tudíž i ve středověku. Srov. Bernard Guenée: *Les tendances actuelles de l'histoire politique du Moyen Âge français*, in: B. Guenée: *Politique et histoire au Moyen Âge. Recueil d'articles sur l'histoire politique et l'historiographie médiévale (1956–1981)*, Paris 1981, s. 189n.; Antonia Gransden: *Propaganda in English medieval historiography*, *Journal of Medieval History* 1 (1975), s. 363–381.

3 Podrobněji srov. níže.

4 „Geschichtsschreibung, die am Hof entstanden ist, für den Hof gedacht war und vom Hof Verbreitung gefunden hat.“ Srov. Peter Johanek: *Hofhistoriograph und Stadtchronist*, in: *Autorentypen*, ed. Walter Haug – Burghart Wachinger, Tübingen 1991 (*Fortuna vitrea* 6), s. 50–68, zde s. 50 (Peter Johanek tu pojednává o knížecích dvorech, definici však lze vztáhnout na všechny panovnické dvory); podobně Rudolf Schieffer: *Geschichtsschreibung am Hof Karls des Großen*, in: *Die Hofgeschichtsschreibung im mittelalterlichen Europa*, ed. Rudolf Schieffer – Jarosław Wenta, Toruń 2006 (*Subsidia historiographica* III), s. 7; rovněž další příspěvky v uvedeném sborníku; dále

životě,⁵ ale také k obhájení panovnickových politických záměrů. V situaci, kdy historikové plánovitě pracovali pro panovníka a jeho dvůr a psali své spisy z pověření, či dokonce v režii a pod přímou kontrolou panovníka a jeho rádců, kdy „historie byla spojena s mocí“, vytvářeli oficiální podání dějin země či státu.⁶ Autoři těchto spisů líčili dějiny země v duchu oficiálního pohledu jejího panovníka a politické reprezentace. Psali spisy, které sloužily zájmům jejich sponzorů a na čtenáře působily pravdivě a přesvědčivě.⁷ Na rozdíl od historiků, kteří psali pro sebe a pro své přátele, „z vlastní vůle a pro radost“, těšilo je shromažďovat literaturu a shánět rukopisy a práce jim přinášela osobní uspokojení, jako byl třeba Jindřich z Herfordu,⁸ úkolem oficiálních historiků bylo zajistit slávu (*fama*)⁹ a nesmrtelnost svému mecenáši, tedy „být pozemským evangelistou“, jak svůj úřad charakterizoval historik Isabely I. Kastilské Juan de Flores (1440/45?–1503/23?).¹⁰ Oficiální historikové vyjadřovali ideologii

Birgit Studt: Hofgeschichtsschreibung, in: *Höfe und Residenzen im spätmittelalterlichen Reich. Hof und Schrift*, ed. Werner Paravicini – Jan Hirschbiegel, Ostfildern 2007 (Residenzenforschung 15, III), s. 373–390.

- 5 Srov. P. Johanek: Hofhistoriograph und Stadtchronist, s. 61; Uwe Neddermeyer: Darümb sollen die historien billich fürsten bücher sein und genennet werden. Universalhistorische Werke als Ratgeber der Fürsten im Mittelalter und in der frühen Neuzeit, in: *Les princes et l'histoire du XIVe au XVIIIe siècle*. Actes du colloque organisé par l'Université de Versailles – Saint-Quentin et l'Institut Historique Allemand, Paris/Versailles, 13–16 mars 1996, ed. Chantal Grell – Werner Paravicini – Jürgen Voss, Bonn 1998 (Pariser historische Studien 47), s. 82–89.
- 6 K problematice oficiální historiografie srov. především B. Guenée: *Histoire et culture historique*, s. 337–339; A. Gransden: Propaganda, passim; rovněž Andrea Dirsch-Weigand: *Stadt und Fürst in der Chronistik des Spätmittelalters*, Köln – Weimar – Wien 1991 (Kollektive Einstellungen und sozialer Wandel im Mittelalter, N. F. 1), s. 6 a pozn. 15; Michael Zingel: Frankreich, das Reich und Burgund im Urteil der burgundischen Historiographie des 15. Jahrhunderts, Sigmaringen 1995 (Vorträge und Forschungen, Sonderband 40), passim; Rosamond McKitterick: Political Ideology in Carolingian Historiography, in: *The Uses of the Past in the Early Middle Ages*, ed. Yitzhak Hen – Matthew Innes, Cambridge 2000, s. 173. Definici oficiální historiografie jako „histoires liées aux pouvoirs“ podává B. Guenée: *Histoire et culture historique*, s. 337. A. Gransden: Propaganda, s. 363, definuje oficiální historiografii jako „histories ... commissioned by authority“. Spisy, které vyjadřují pohled „authority“, ale nebyly psány z jejího pověření, označuje A. Gransden jako kvazi oficiální („quasiofficial ... those not actually commissioned but representing the authority's point of view“ – *ibid.*).
- 7 Srov. Richard L. Kagan: *Clio and the Crown. The Politics of History in Medieval and Early Modern Spain*, Baltimore 2009, s. 5: „Like other historians, they [official historians] sifted and shifted existing evidence and they tweaked it so as to produce a narrative that best served the interests of their sponsor and would impress their readers as both truthful and convincing...“
- 8 Srov. *Liber de rebus memorabilioribus sive Chronicon Henrici de Hervordia*, ed. Augustus Potthast, Gottingae 1851, Explicit, s. 291. K tomu Anette Baumann: *Weltchronistik im ausgehenden Mittelalter. Heinrich von Herford, Godelinus Person, Dietrich Engelhus*, Frankfurt a. M. – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien 1995 (Geschichte und ihre Hilfswissenschaften 653), s. 187n.
- 9 K obsahu slova *fama* ve středověku srov. příspěvky ve sborníku *Fama, the Politics of Talk and Reputation in Medieval Europe*, ed. Thelma Fenster – Daniel Lord Smail, Ithaca – London 2003.
- 10 Srov. Michael Agnew: „Evangelista temporal“. The Limits of Historiographical Discourse in Juan de Flores's Royal Chronicle, in: *Juan de Flores. Four Studies*, ed. Joseph J. Gwara, *Papers of the Medieval Hispanic Research Seminar* 49, London 2005, s. 11–47; R. L. Kagan: *Clio*, s. 7; Karl Julius Holzschnecht: *Literary Patronage in the Middle Ages*, New York 1966, s. 170. Základní informace

politické moci a v tomto duchu prezentovali také vzdálenou minulost. Historickými a právními argumenty prokazovali legitimitu panovníka, uváděli doklady pro podporu panovnickovy politiky, pro jeho politické záměry a třeba i územní nároky.¹¹ V případě potřeby ospravedlňovali též válečné akce „svého“ knížete.¹² Takováto situace se ovšem vytvářela postupně, tak jak se postupně utvářel vztah jednotlivých autorů ke dvoru, a více či méně intenzivně se orientovali na dvorskou tematiku,¹³ a také jak se vyvíjel zájem panovníka o jejich služby. Vedle oficiální historiografie ovšem průběžně existovalo historické psaní z vlastní iniciativy nebo na popud přátel autorů. Tato rozsáhlá produkce ovšem není předmětem této studie. Následující pojednání také nemůže být dějinami evropské oficiální historiografie, upozorňuje pouze na její významnější projevy. Stejně tak informace o odměnách oficiálních historiků jsou limitovány dochovanými prameny a jejich zpracováním.

SMĚŘOVÁNÍ K OFICIÁLNÍM DĚJINÁM

První stopy oficiálního dějepisectví¹⁴ lze nalézt již v nástěnných nápisech vítězných asyrských panovníků ve druhém tisíciletí př. n. l., v análech o činech prvních chetitských vládců psaných na klínopisných tabulkách, v hieroglyfech na stěnách v Karnaku a v dalších chrámech v údolí Nilu, v nápisech na monumentálních stélách aksumských králů v dnešní severní Etiopii a Eritreji,¹⁵ v klínopisných nápisech na stavbách, kamenech, sloupech a stélách králů Urartu v okolí jezera Van,¹⁶ stejně jako v Xenofonově spisu o životě a vychování perského velkokrále Kýra II. Velikého (*O Kýrově vychování*) nebo v oslavných

a literaturu o Juanovi de Flores podává Juan-Carlos Conde: Juan de Flores, in: *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* (dále cituji EMC), vol. I–II, ed. Graeme Dunphy, Leiden – Boston 2010, II, s. 950.

11 Tuto funkci historiografie pregnantně vystihl Hans-Jürgen Goertz konstatováním: „Wer die Geschichte hat, hat auch die Macht.“ Srov. Hans-Jürgen Goertz: *Umgang mit Geschichte. Eine Einführung in die Geschichtstheorie*, Reinbeck 1995, s. 20.

12 Srov. Rolf Sprandel: Die Rechtfertigung des Krieges durch die Hofchronisten im spätmittelalterlichen Deutschland, in: *Les princes et l'histoire du XIVe au XVIIIe siècle*. Actes du colloque organisé par l'Université de Versailles – Saint-Quentin et l'Institut Historique Allemand, Paris/Versailles, 13–16 mars 1996, ed. Chantal Grell – Werner Paravicini – Jürgen Voss, Bonn 1998, s. 123–140.

13 Srov. Thomas Szabó: *Herrscherbild und Reichsgedanke. Eine Studie zur höfischen Geschichtsschreibung unter Friedrich Barbarossa*, disertační práce, Freiburg in Br. 1971, s. 13, píše v této souvislosti nikoli o dvorské historiografii (Hofhistoriographie), ale o dějepisectví na dvoře (höfische Geschichtsschreibung), jehož existence má být podmíněna vznikem díla na dvoře a jeho užším vztahem ke dvoru.

14 Srov. R. L. Kagan: *Clio*, s. 8 (s odkazy na literaturu).

15 Srov. Witold Witakowski: *Ethiopic Universal Chronography*, in: *Julius Africanus und die christliche Weltchronistik*, ed. Martin Wallraff, Berlin – New York 2006, s. 285.

16 Srov. především Mario Salvini: *Geschichte und Kultur der Urartäer*, Darmstadt 1995, zvl. s. 18–24, 193n., 201; Mack Chahin: *The Kingdom of Armenia. A History*, 2. vyd., Richmond 2001, s. 68n.; Anna Elisabeth Redgateová: *Arménie*, Praha 2003, s. 44, 54n.; Jan Burian – Pavel Oliva: *Civilizace starověkého Středomoří*, 2. vyd., Praha 2015, s. 180–182.

spisech o Alexandrovi Velikém v antickém Řecku.¹⁷ Na rozdíl od autorů těchto nápisů a spisů autor monumentálních dějin Říma Titus Livius jako přesvědčený republikán nebyl přes své přátelské styky s císařem Augustem a jeho rodinou k oficiální politice vstřícný a nebyl dvorským historikem.¹⁸

Ve středověké Evropě latinského kulturního okruhu pověřovali franští panovníci a političtí činitelé, přívrženci panovníka i opozice, autory zpracováním soudobých dějin.¹⁹ Oficiální historiografie jako historické spisy psané z pověření autoritou se však znovu utvářela až ve vrcholném a hlavně v pozdním středověku.²⁰

OFICIÁLNÍ HISTORIOGRAFIE VE FRANCII

V oblasti Evropy latinského kulturního okruhu se podmínky pro uplatnění oficiální historiografie zřejmě nejdříve vytvořily ve Francii. Oficiální historiografie zde vznikla z historických spisů řeholníků benediktinského opatství Saint-Denis. Od vlády Filipa Augusta (1180–1223) byly tyto spisy předkládány králi k opravě, čímž se stávaly autentickými a velmi rychle nabyly oficiálního charakteru. Tak vznikly *Velké francouzské kroniky*, které líčily francouzské dějiny „od počátku“ a byly postupně dovedeny do roku 1461.²¹ Jejich autoři sice

17 Srov. Klaus Meister: *Die griechische Geschichtsschreibung. Von den Anfängen bis zum Ende des Hellenismus*, Stuttgart – Berlin – Köln 1990, s. 75, 102–123.

18 Dějiny od založení Říma (*Ab Urbe condita libri*). K Liviovi srov. Václav Marek: Livius a jeho dílo, in: Livius: *Dějiny*, I, Praha 1971, zvl. s. 12–15.

19 Rosamond McKitterick a Matthew Innes považují za oficiální historický spis část franských análů (*Annales regni Francorum*) a historické a biografické spisy sepsané na dvoře Ludvíka Zbožného. Srov. Matthew Innes – Rosamond McKitterick: *The Writing of History*, in: *Carolingian Culture: Emulation and Innovation*, ed. Rosamond McKitterick, Cambridge 1994, s. 193–220, zvl. s. 208n. Hartmut Hoffmann: *Untersuchungen zur karolingischen Annalistik*, *Bonner historische Forschungen*, 10, Teil I: *Annales Mettenses priores*, Bonn 1958, s. 9–68, zde s. 61, počítá k dvorské analistice „cum grano salis“ Metské anály z počátku 9. století. Přitom dospěl k závěru, že spis označovaný tradičně jako *Annales Mettenses priores* vznikl v Chelles a jeho autorkou byla Gisela, sestra Karla Velikého a abatyše ženského konventu v Chelles (ibid., s. 53–61). Yitzhak Hen se zase otázkou, zda by bylo možno Metské anály považovat za oficiální historický spis, neodvážil rozhodnout. Srov. Yitzhak Hen: *The Annals of Metz and the Merovingian Past*, in: *The Uses of the Past in the Early Middle Ages*, ed. Yitzhak Hen – Matthew Innes, Cambridge 2000, zvl. s. 178: „Whether the Annals of Metz are what may be termed ‚official history‘ in terms of royal impetus and sponsorship is very difficult to ascertain...“ Jejich úzký vztah ke dvoru naopak obhajuje R. Schieffer: *Geschichtsschreibung*, s. 37. Také vnuk Karla Velikého Nithard psal *Historie* na žádost svého mladšího bratrance a franského panovníka Karla II. (Holého), aby zachoval pro budoucnost zprávy o perzekuci Karla a jeho bratra Ludvíka starším bratrem Lotarem. Srov. Jeanette Beer: *In Their Own Words. Practises of Quotation in Early Medieval History-Writing*, Toronto – Buffalo – London 2014, s. 4.

20 Stejný zájem o postavení historie do služeb státu měli pochopitelně i panovníci mimoevropských zemí, ať již to byli čínští císařové, otomanští sultáni, arabští vládci či mayštití panovníci. Srov. R. L. Kagan: *Clio*, s. 10n.

21 Srov. B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 338–341; Daniel E. O’Sullivan: *Grandes chroniques de France*, in: EMC, I, s. 728n.

psali „oficiální“ dějiny, které panovníci respektovali, jen výjimečně však byli tímto úkolem speciálně pověřováni a také neměli oficiální titul, byť jim nechyběly příslušné ambice. Tak se svatodivišský mnich Rigord (ca 1150 – ca 1209), jenž na počátku 13. století psal na žádost svatodivišského opata dějiny Filipa Augusta, tituloval *regis Francorum chronographus*, nikoli snad proto, že by psal z pověření krále, ale proto, že si sám přál pro své dílo královu ochranu.²² Postupně se však autorům těchto historických spisů dostávalo oficiálního uznání, jež vyjadřoval i titul (královského) historiografa (*historiographus*).²³ Pro francouzského krále Filipa II. Augusta psal své spisy Guillaume le Breton (ca 1165 – ca 1225), mistr pařížské univerzity, jeden z „moudrých“ Pařížanů, králův diplomat, kaplan a vychovatel Filipova nemanželského syna Pierra Charlota, kanovník v Senlis a v Saint-Pol-de-Léon. Guillaume le Breton nepatřil k svatodivišským mnichům, po jeho smrti však svatodiviští řeholníci využili jeho dílo pro kompilaci Velkých francouzských kronik.²⁴ Oficiální titul neměl ani svatodivišský mnich Primat, jehož snad Ludvík IX. okolo roku 1250 pověřil sepsáním historického spisu ve francouzštině *Roman des rois* (Román králů). Ten se stal základem Velkých francouzských kronik.²⁵ Titul neměl ani Primatův nástupce Guillaume de Nangis, v letech 1285–1300 *custos chartarum* svatodivišského archivu,²⁶ ani Richard Lescot, jenž se věnoval historické práci za vlády Filipa VI. a Jana Dobrého.²⁷

Až v souvislosti s laicizací státní správy ve druhé polovině 14. století pověřil Karel V. sepsáním dějin vlády svého otce a své vlastní svého kancléře Pierra d'Orgemont, ale ani jeho nejmenoval královským historiografem.²⁸ Karel VI. svěřil psaní dějin opět svatodivišským mnichům, konkrétně Michelu Pintoinovi (ca 1350–1421), aniž by mu k tomu udělil příslušný titul, tím méně plat. Michel Pintoin byl především autorem rozsáhlé kroniky o Karlovi VI.

22 Srov. B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 340; též: *Comment on écrit l'histoire au XIIIe siècle. Primat et le Roman des rois*, Paris 2016, s. 24n. Základní informace o jeho díle uvádí Régis Rech: Rigord, in: EMC, II, s. 1278n.

23 Vývoj úřadu oficiálního historiografa ve Francii sleduje François Fossier: À propos du titre d'historiographe sous l'ancien régime, *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 32 (1985), s. 361–417, zde s. 364n., podle něhož je převážně uveden následující přehled. Období 16.–19. století z tohoto hlediska zpracoval též: La charge d'historiographe du seizième au dix-neuvième siècle, *Revue historique* 258 (1977), s. 73–92.

24 Srov. F. Fossier: À propos, s. 364. K osobnosti a dílu Guillaumea de Breton srov. August Molinier: *Les sources de l'histoire de France des origines aux guerres d'Italie (1494)*, III. *Les Capétiens, 1180–1328*, Paris 1903, s. 4; B. Guenée: *Comment on écrit*, s. 76n.; Régis Reich: William of Brittany [Guillaume le Breton, William Brito, Guillelmus Armoricus], in: EMC, II, s. 1510.

25 Srov. B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 340. K údajnému pověření Ludvíkem IX. srov. B. Guenée: *Comment on écrit*, s. 24–30. Spis Primat věnoval okolo roku 1275 Filipovi III. Srov. B. Guenée: *ibid.*, s. 25. Srov. rovněž Laurent Brun: Primat, in: EMC, II, s. 1235.

26 Srov. B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 340.

27 *Ibid.*

28 *Ibid.*

Chronique du Religieux de Saint-Denis – Kronika řeholníka ze Saint-Denis.²⁹ Prvním oficiálně ustanoveným historikem ve Francii zřejmě byl až žák Michela Pontoína, administrátor opatství Saint-Denis Jean Chartier (1385/90–1464; oficiální historiograf francouzského krále, *regis chronographus*, 1437). Na svůj úřad složil přísahu a dostal písemné pověření, jímž mu král garantoval i příslušný plat. Tituloval se *Francorum historiographus* nebo *le plus petit d'entre les chroniqueurs ou historiographes de ce sérénissime roi* („nejmenší mezi kronikáři a historiografy tohoto nejjasnějšího krále“).³⁰ Po smrti Karla VI. pověřil Ludvík XI. (1461–1483) pro spory se svatodivíšským opatstvím v roce 1461 úřadem oficiálního historika loajálního řeholníka z Cluny, později opata kláštera Saint Maur-de-Fossés, úředníka královské rady, pravděpodobně vnuka spisovatelky Kristiny Pisánské, Jeana Castela († 1476).³¹ V roce 1466 si úřad králova rádce a historika – *conseiller et ystorien du roi* – osoboval Guillaume Dannicot (ca 1413–1472/73?).³² Po jeho smrti v roce 1472 a Castelově v roce 1476 zůstalo místo historiografa neobsazené. V letech 1476 a 1479 se o pověření sepsáním dějin Francie pokoušel člen, později generální ministr řádu trinitářů, profesor kanonického práva a diplomat Robert Gaguin (1433/34–1501).³³ Až v roce 1483 jmenoval Ludvík XI. pokladníka (*trésorier*), knihovníka a snad i archiváře kláštera St. Denis Mathieu Levriena „kronikářem svatodivíšského kostela“ – *croniqueur de l'église Saint-Denis*.³⁴ V roce 1489 dostal titul „královského mluvčího a kronikáře“ – *orateur et chroniqueur du roi* – italský humanista Paolo Emilio (též Paolo Coimi, francouzsky Paule Émile).³⁵ Oficiálním historikem Ludvíka XII. (1498–1515) –

29 Srov. B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 340n. K němu též Klaus Oschema: Pontoin, Michel [Religieux de St. Denis], in: EMC, II, s. 1218n.

30 Srov. *Chronique de règne de Charles VII, roi de France*, par Jean Chartier, I, ed. Vallet de Virville, Paris 1858, s. 2. K tomu B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 341n.; F. Fossier: À propos, s. 364; R. B. Tate: The Official Chronicler in the Fifteenth Century. A Brief Survey of Western Europe, *Nottingham Medieval Studies* 41 (1997), s. 167; Estelle Doudet: Chartier Jean, in: EMC, I, s. 267; Martin Nejedlý: „Tak jaký přídomek mu vymyslíme?“ Středověcí vládci v osidlech kronikářovy moci, *Mediaevalia Historica Bohemica* 16, č. 2 (2015), s. 49n.

31 Srov. J. Lesellieu: Un historiographe de Louis XI., demeuré inconnu: Guillaume Danicot, *Mélanges d'archéologie et d'histoire* (1926), s. 1–42; Estelle Doudet: Castel, Jean, in: EMC, I, s. 260n.

32 O něm srov. J. Lesellieu: Un historiographe, s. 1–42; Charles Samaran: Un ouvrage de Guillaume Dannicot, historiographe de Louis XI., *Mélanges d'archéologie et d'histoire* (1928), s. 8–20; B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 344.

33 Srov. B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 344; Denys Hay: The Historiographers Royal in England and Scotland, *The Scottish Historical Review* 109, vol. 30, part 1 (1951), s. 16; R. B. Tate: The Official Chronicler, s. 168n.

34 Srov. F. Fossier: À propos, s. 364; Charles Samaran: Mathieu Levrien, chroniqueur de Saint-Denis à la fin du règne de Louis XI, *Bibliothèque de l'École des chartes* 99 (1938), s. 125–131; B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 344. Zřejmě zkomolením jména v opisu záznamu královských účtů byl tento autor uváděn jako Mathieu Lebrun (srov. Auguste Molinier: *Les sources de l'histoire de France des origines aux guerres d'Italie*, V, Paris 1904, s. 23). Řeholník tohoto jména však v St. Denis doložen není. Ch. Samaran: Mathieu Levrien, *passim*, ho identifikoval jako Mathieu Levriena.

35 Raffaella Zaccaria: Emili, Paolo, in: *Dizionario Biografico degli Italiani* (dále cituji DBI; dostupné rovněž online: https://www.treccani.it/enciclopedia/elenco-opere/Dizionario_Biografico/),

Historiographe de Roy – byl od roku 1505 až do královny smrti benediktin Jean d'Auton (1466/67–1528),³⁶ původně chráněncem královny Anny Bretaňské, píšící podle jejího vkusu a pod jejím vlivem, později králův historik. Od neoficiálního spisu o dobytí Milána *Conqueste de Milan* se přeorientoval k oficiálním kronikám: *Chronique de roy Loys XIIe* – Kronika krále Ludvíka XII. – a *Chronique de France* – Kronika Francie. Jeho dílo dal Ludvík XII. umístit na čestné místo ve své knihovně v Blois.³⁷ V téže době pověřil král svého sekretáře a diplomata, úředníka účetní komory (*chambre de compte*) Nicole Gillese, aby redigoval *Annales de France*.³⁸ František I. (1515–1547) jmenoval „královským básníkem a historiografem“ – *poète et historiographe du roi* – Guillauma Crétine. Po něm nastoupil v roce 1522 benediktin René Macé a další historikové.³⁹

„Oficiální“ dějiny Francie však nevycházely pouze z pera francouzských „královských“ historiků. Například burgundský vévoda Filip II. Smělý (1363–1404), zakladatel burgundské větve rodu Valois, pověřil básnířku, překladatelku a autorku didaktických a morálních spisů Kristinu Pisánskou (1364–1430), aby napsala dějiny vlády Filipova bratra, francouzského krále Karla V. Autorka v tomto svém jediném historickém spisu představila životopis, činy a povahu krále formou knížecího zrcadla.⁴⁰

OFICIÁLNÍ HISTORIOGRAFIE V SAVOJSKU

Zájem o oficiální dějiny své země projevil také savojský vévoda Amadeo VIII. (1383–1451), budoucí (proti)papež Felix V. (1439–1449).⁴¹ Zřejmě na oslavu toho, že říšský král Zikmund Lucemburský v roce 1416 povýšil Savojské hrabství na vévodství,⁴² se rozhodl pořídit literární dílo ke slávě savojského domu, jeho

Volume 42, Roma, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 1993, s. 593–596; D. Hay: The Historiographers Royal, s. 16n. Srov. rovněž Maïke Priesterjahn: Charlemagne am Renaissancehof. Die Darstellung Karls des Großen in Paolo Emilios De rebus gestis Francorum, in: *Portraying the Prince in the Renaissance. The Humanist Depiction of Rulers in Historiographical and Biographical Texts*, ed. Patrick Baker et al., Berlin – Bremen 2016, s. 39–64.

36 Srov. F. Fossier: À propos, s. 364; René de Maulde la Clavière: Notice sur Jean d'Auton, in: *Chroniques de Louis XII par Jean d'Auton*, IV, ed. René de Maulde la Clavière, Paris 1895, s. XII–XXIV. Jean d'Auton je někdy v literatuře mylně uváděn jako augustinián. Srov. *ibid.*, s. XII, pozn. 1.

37 Srov. R. de Maulde la Clavière: Notice sur Jean d'Auton, s. XXIII n.

38 Srov. F. Fossier: À propos, s. 364; Rémy Scheurer: Nicole Gilles et Antoine Vérard, *Bibliothèque de l'École des chartes* 2, vol. 128 (1970), s. 415–419; Jennifer Britnell: Gilles, Nicole, in: *EMC*, I, s. 709.

39 Srov. F. Fossier: À propos, s. 364 n.

40 *Le livre des Fais et bonnes meurs du sage roy Charles V.* Srov. Brigitte Burrichter: Die französischsprachige Geschichtsschreibung, in: *Handbuch Chroniken des Mittelalters*, ed. Gerhard Moll – Norbert H. Ott, Berlin – Boston 2016, s. 686 n., 701; Françoise Hazel Marie Le Saux: Christine de Pizan (Pisan), in: *EMC*, I, s. 274.

41 K osobnosti Amadea VIII. srov. Marie José: *La maison de Savoie, 2. Amédée VIII, le Duc, qui devint Pape*, Paris 1962.

42 Ke vztahu Zikmunda Lucemburského k Savojsku a k Amadeovi VIII. srov. Gisela Beinhoff: *Die Italiener am Hof Kaiser Sigismunds (1417–1437)*, Frankfurt am Main 1995, s. 273–275, propůjčení

dějiny. Pro tento úkol povolal profesionálního historika, Francouze z Pikardie Jeana d'Orville, zvaného Cabaret,⁴³ a věnoval všechny potřebné prostředky na to, aby mu opatřil dobré prameny pro jeho dílo, respektive aby si je autor mohl opatřit. Proto mu platil badatelské cesty do klášterů a hradů.⁴⁴ Cabaretova *Chronique de Savoye* redigovaná ve druhém desetiletí 15. století (nejspíše v letech 1416–1419) je panegyrický spis o savojských hrabatech od počátku 11. do konce 14. století. Dne 11. května 1419 bylo hotové dílo „uzavřené a zpečetěné, napsané na papíru“ uloženo do vévodského archivu v Chambéry.⁴⁵

OFICIÁLNÍ HISTORIOGRAFIE VE VÉVODSTVÍ BOURBONSKÉM

Ve dvacátých letech 15. století přenesl Jean d'Orville své působení na dvůr bourbonského vévody Karla I. (1401–1456). Na jeho objednávku v roce 1429 vylíčil život vévody Ludvíka II. Bourbonského (1337–1410) od šedesátých let 14. století do jeho smrti (*Cronique de bon duc Loys de Bourbon*).⁴⁶

OFICIÁLNÍ HISTORIOGRAFIE V BURGUNDSKU

Zvláště proslulý vyspělou historickou kulturou a zájmem o oficiální dějepisectví byl dvůr burgundských vévodů z rodu Valois.⁴⁷ Burgundští vévodové přikládali historiografii velký politický, ideologický i společenský význam, shromažďovali rukopisy a pověřovali odborníky psaním dějin. Burgundští dvorští historikové zaznamenávali pro paměť události utváření burgundského státu a současně svými díly tento proces ovlivňovali.⁴⁸ Ve snaze pro-

vévodského titulu s. 274; Jörg K. Hoensch: *Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368–1437*, München 1996, s. 227.

43 Srov. Daniel Chabot: *La chronique de Savoye de Jean d'Orville dit Cabaret*, in: týž: *L'historiographie Savoyarde, I. Moyen Âge et renaissance*, Genève 1994 (Cahiers de la civilisation Alpine – Quaderni di civiltà Alpina 12), s. 65–92, 176, pozn. 85; Françoise Hazel Marie Le Saux: Cabaret d'Orville [Jean d'Orreville, d'Oronville], in: EMC, I, s. 237.

44 Srov. *Inventaire partiel du trésor des chartes de Chambéry à l'époque de Amédée VIII*, ed. Max Bruchet, Chambéry 1900, s. 13. Rovněž níže.

45 Srov. zápis v inventáři finančního archivu (*archives du Trésor*), který pořídil Pierre Rostaing, sekretář Amadea VIII., úředník a od roku 1411 archivář finanční správy: *A dicto Cabaret, die 11 maii anno eodem [1419], quendam librum domini quarundem cronicarum dominorum comitum Sabaudie clausum et sigillatum, in papiro scriptum*. Srov. *Inventaire partiel*, s. 13. Srov. rovněž níže.

46 Srov. F. H. M. Le Saux: Cabaret d'Orville.

47 K burgundské dvorské historiografii srov. Georges Doutrepoint: *La littérature française à la cour des ducs de Bourgogne; Philippe le Hardi, Jean sans Peur, Philippe le Bon, Charles le Téméraire*, Paris 1909, s. 403–455; Jean Devaux: Introduction. L'identité bourguignonne et l'écriture de l'histoire, in: *Littérature et culture historique à la court de Bourgogne, Le Moyen Âge* 112, č. 3–4 (2006), s. 467–476.

48 Srov. sborník *Littérature et culture historiques à la court de Bourgogne, Le Moyen Âge* 112, č. 3–4 (2006), Actes des rencontres internationales organisée à Dunkerque (Université de Littoral – Côte d'Opale) le jeudi 27 octobre 2005, ed. Jean Devaux – Alain Marchandisse, s. 465–642; Graeme Small: *George Chastelain and the Shaping of Valois Burgundy. Political and Historical Culture at Court*

kázat stejnou urozenost svého rodu jako německé a francouzské panovnické domy a etablovat se mezi předními evropskými panovnickými dynastiemi podporoval vévoda Filip III. Dobrý (1419–1467), který měl ve své knihovně mimo jiné nejméně čtyři rukopisy Froissartových *Kronik*,⁴⁹ pořizování dějin Burgundska a překlady latinských historických děl do francouzštiny. S tímto cílem dal vévoda pořídit samostatné dějiny snad všech svých větších dominií.⁵⁰ V jeho úsilí pokračoval jeho syn a nástupce Karel Smělý (1467–1477), jenž sám proslul zálibou v dějinách Říma a činech Římanů.⁵¹ Oficiálními historiky burgundských vévodů byli jejich rádci, sekretáři a diplomaté, někdy i vojáci, často lidé, kteří doprovázeli vévodu na jeho cestách a válečných taženích.⁵²

Rozkvět oficiální historiografie na burgundském dvoře nastal již za vlády vévody Filipa III. Dobrého. Historiografickou činnost zde zahajují dějiny Lotrinska a Brabantska z pera brabantského rytíře, sekretáře a diplomata Filipa Dobrého, Edmonda de Dynter (1375–1448) *Chronica ducum Lotharingiae et Brabantiae* – Kronika vévodů lotrinských a brabantských.⁵³ Překladem tohoto latinského díla do francouzštiny byl pověřen zkušený překladatel a knihkupec Jean Wauquelin († 1452). Téhož překladatele pověřil Filip Dobrý v roce 1447 také přepracováním eposu o burgundském národním hrdinovi Girartovi de Roussillon na prozaickou kroniku, která legitimovala vévodovy expanzionistické ambice. S využitím různých pramenů tak Jean Wauquelin vytvořil dějiny burgundského domu. V následujícím roce ho Filip Dobrý, od roku 1428 také hrabě henegavský, pověřil, aby přeložil do francouzštiny Henegavské analý Jakuba z Guise. Vznikly tak třísvazkové Henegavské kroniky – *Chroniques de Hainaut*.⁵⁴ Naopak zřejmě z vlastní iniciativy vyzdvihl Enguerrand de Monstrelet (ca 1390–1453) úlohu Burgundska ve stoleté válce.⁵⁵

in the Fifteenth Century, London 1997, s. 102; B. Burrichter: Die französischsprachige Geschichtsschreibung, s. 701. K problematice vzniku burgundského pozdně středověkého státu srov. Václav Drška: *Dějiny Burgundska. Nomen Burgundiae ve středověku*, České Budějovice 2011, s. 242–291.

49 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 164.

50 Srov. G. Small: *George Chastelain*, s. 103n.; B. Burrichter: Die französischsprachige Geschichtsschreibung, s. 702.

51 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 164.

52 Ibid., s. 164–166.

53 Srov. ibid., s. 164; Robert Stein: Emon de Dynter, in: *EMC*, I, s. 575n.; Marie Bláhová: Edmond de Dynter – diplomat a historik. Diplomatická cesta vyslanců brabantského vévody Antonína Burgundského ke dvoru Václava IV. na podzim roku 1412, in: *Kapitoly z obecných dějin. Panu profesoru s láskou...*, ed. Martin Kovář – Václav Drška, Praha 2014 (Fontes 10), s. 42–59.

54 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 164; B. Burrichter: Die französischsprachige Geschichtsschreibung, s. 701n.; J. Devaux: Introduction, s. 15; Maureen Boulton: Wauquelin, Jean, in: *EMC*, II, s. 1496. K Jakubovi z Guise srov. Greame Small: Jacobus de Guisia [Jacques de Guise], in: *EMC*, II, s. 898n.

55 Srov. B. Burrichter: Die französischsprachige Geschichtsschreibung, s. 701; Hanno Wijsman: Enguerrand de Monstrelet, in: *EMC*, I, s. 578. V souvislosti s papežským schismatem a událostmi v říši věnoval E. Monstrelet pozornost i českým husitům. Srov. Kateřina Lošťáková: Husitské

V roce 1455 pověřil Filip III. Dobrý vojáka, diplomata, rádce a básníka Georgese Chastelaina (1405/1415–1475),⁵⁶ aby formou kroniky zaznamenal všechny události hodné paměti, které se již odehrály, nebo které nastanou. Georges Chastelain se tak stal prvním úředně ustanoveným dvorským historikem v Burgundsku.⁵⁷ Byl pak označován jako *orateur et historiograph* („řečník a historik“), případně *chroniqueur de Monseigneur* („kronikář Jeho Milosti“) nebo – od roku 1473, kdy mu Filipův syn a nástupce Karel Smělý udělil nový titul – *indiciaire*, tedy *celuy qui demonstroit par escripture authentique les admirable gestes* – „ten, kdo autentickým psaním ukazuje obdivuhodné činy“,⁵⁸ přičemž se Chastelain sám obvykle nazýval *hystoriographe*, eventuálně s předstíranou skromností *le moindre des hystoriographes* („menší z historiků“).⁵⁹ Skromnost jistě nebyla na místě již proto, že Georges Chastelain byl jediným dvorským literátem, který byl poctěn udělením Řádu zlatého rouna.⁶⁰ Současně s Chastelainem byl oficiálním historikem také duchovní Hugo de Tolins.⁶¹ Válečník, rádce, diplomat a komorník Karla Smělého Jean de Wavrin (též Waurin) zase vylíčil ve svém *Recueil des Chroniques* – Sběrka kronik – období od roku 1446 do šedesátých let 15. století.⁶² Snad nejznámější burgundský historik však byl Olivier de la Marche (1426–1502), voják, dvorán, rádce a diplomat, ale také básník a historik, který prožil změnu dynastií a podal obraz burgundského dvora za vlády posledního vévody z rodu Valois v duchu dynastických a politických zájmů Habsburků. Jeho „Paměti“ – *Mémoires* – zachycují období 1435–1488.⁶³

Po Chastelainově smrti v roce 1475 zaujal jeho místo Jean Molinet (1435–1507) jako *conseillier, cronicqueur, et historiographe de nostre dit seigneur* („rádce, kronikář a historiograf našeho pána“), který po smrti Karla Smělého v roce 1477 přešel do služeb Maxmiliána Habsburského, s titulem *indiciaire et historiographe de la maison d'Autriche* („archivář a historiograf Rakouského

ohlasy v soudobých Flandrech, in: Kacíři, barbaři, nepřátelé: odlišnost a stereotypy v pozdním středověku, ed. Vojtěch Bažant – Věra Vejrychová, Praha 2016, s. 127–130.

56 K životu a dílu Georgese Chastelaina srov. především G. Small: *George Chastelain*, passim.

57 Srov. P. Johanek: *Hofhistoriograph und Stadtchronist*, s. 52. Srov. G. Small: *George Chastelain*, s. 65; Jean Devaux: *Jean Molinet, indiciaire bourguignon*, Paris 1996, s. 26. K Chastelainově působení v tomto úřadu srov. M. Nejedlý: „Tak jaký přídomek...“, s. 25–72.

58 Srov. G. Small: *George Chastelain*, s. 116n.

59 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 165n.; Estelle Doudet: *La condition de l'hystoriographe: enquête sur une figure et un statut dans l'œuvre de George Chastelain*, in: *Littérature et culture historique à la court de Bourgogne, Le Moyen Âge* 112, č. 3–4 (2006), s. 547.

60 Srov. Paul Bonenfant: *Chastelain fut-il chevalier de la Toison d'Or?*, *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 25 (1946–47), s. 143n.; M. Nejedlý: „Tak jaký přídomek...“, s. 49.

61 Srov. B. A. Vermaseren: *Het ambt van historiograaf in de bourgondische Nederlanden, Tijdschrift voor Geschiedenis* 56 (1941), s. 259n.

62 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 166; A. Gransden: *Historical Writing in England, II, c. 1307 to Early Sixteenth Century*, London 1982, s. 288–292.

63 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 166; Catherine Emerson: *Olivier de la Marche and the Rhetoric of Fifteenth-Century Historiography*, Woodbridge 2004.

domu“), též *indiciaire et bibliothecaire* („archivář a knihovník“). Zachytil dějiny Burgundska v letech 1474–1504, k čemuž využíval i texty listin z vévodského archivu, kam měl přístup.⁶⁴ Když v roce 1507 zemřel, nastoupil do úřadu Jean Lemaire de Belge (1473–1515/24).⁶⁵ Historikem burgundského vévody Karla II. Habsburského (1506–1556, španělský král Karel/Carlos I. 1516–1556, římský král 1519, císař Karel V. 1531–1556, † 1558) byl rovněž Julien Fossetier, *chroniqueur et indiciaire de très-puissant prince don Charles d'Autriche* („kronikář a archivář velmi mocného knížete pana Karla Rakouského“).⁶⁶ Je zřejmé, že místo historika bylo již pevnou součástí burgundského dvora.

U burgundského dvora začínal svou kariéru jako rádce a diplomat také jeden z nejvýznamnějších historiků středověku Philippe de Commines (též Commynes, Comines; ca 1445–1511), důvěrník a rádce Karla Smělého. V roce 1472 však burgundský dvůr opustil a odešel do Francie ke Karlovi protivníkovvi Ludvíkovi XI. Po jeho smrti 30. srpna 1483 nadále působil u francouzského královského dvora jako komorník, rádce a diplomat. V letech 1489–1498 sepsal na prosby viennského biskupa své vzpomínky – *Mémoires* – na zemřelého francouzského krále Ludvíka XI. formulované v duchu burgundské historické školy.⁶⁷

OFICIÁLNÍ HISTORIOGRAFIE NA IBERSKÉM POLOOSTROVĚ LEÓN A KASTILIE

Rovněž křesťanští panovníci na Iberském poloostrově již ve 13. století oceňovali význam oficiální historie pro politiku. Leónská královna Berenguela (1204–1237) přikázala v roce 1236 klerikovi, kanovníkovi od sv. Isidora Lukáši, pozdějšímu biskupovi v Túy v severozápadním Španělsku, aby napsal Kroniku světa – *Chronicon mundi*. Měla spojovat světové dějiny s dějinami Španělska. Končila dobytím Cordoby Ferdinandem III. Kastilským v roce 1236.⁶⁸

Význam historiografie chápal také Ferdinand III. Kastilský a Leónský (1217/1230–1252). Z jeho pověření napsal Rodrigo Jimenez de Rada, arcibiskup v Toledu, v letech 1243–1246 rozsáhlé Dějiny Španělska – *Historia de*

64 Srov. B. A. Vermaseren: *Het ambt van historiograaf*, s. 260n.; R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 166; J. Devaux: *Jean Molinet*, s. 129–139; týž: *Molinet, Jean*, in: *EMC*, II, s. 115n.

65 Srov. B. A. Vermaseren: *Het ambt van historiograaf*, s. 261n.; B. Guenée: *Histoire et culture*, s. 344n.; Anne Schoysman: *Lemaire de Belge, Jean*, in: *EMC*, II, s. 1014.

66 Srov. B. A. Vermaseren: *Het ambt van historiograaf*, s. 262.

67 Srov. B. Burrichter: *Die französischsprachige Geschichtsschreibung*, s. 702–704; Catherine Emerson: *Commines, Philippe de*, in: *EMC*, I, s. 482n.

68 Srov. Heidi R. Krauss-Sánchez: *Mater Hispania – Legitimation und Differenzierung als Grundlage eines „Spanienbildes“ in den mittelalterlichen Chroniken der Iberischen Halbinsel*, in: *Handbuch Chroniken des Mittelalters*, ed. Gerhard Moll – Norbert H. Ott, Berlin – Boston 2016, s. 759–762. K obsahu a povaze díla srov. Peter Linehan: *History and the Historians of Medieval Spain*, Oxford 1993, s. 357–412.

rebus Hispaniae. Toto dílo, jehož ústředním tématem byla zkáza Španělska Maury, dodávalo legitimitu přednímu postavení kastilského panovnického domu a celé reconquistě.⁶⁹ Zvláště pak oceňoval historiografii Ferdinandův nástupce na panovnickém trůně Alfons X. (1252–1284), jenž sám je uveden jako autor u dvou historických děl, dějin Španělska – *Estoria de España*, též *Primera Crónica General*, a obecných dějin *General estoria*. Oba spisy představují oficiální dějiny však vznikly „pouze“ z jeho pověření.⁷⁰ *Estoria de España* je dílo skupiny učenců zahrnující dějiny Iberského poloostrova od prvních obyvatel do vlády Ferdinanda III., nedokončená *General estoria* představuje světové dějiny založené na teorii *translatio imperii*.⁷¹ Vrcholem kastilské oficiální historiografie ve 14. století je spis vrchního kancléře krále Jindřicha III. Pera Lopeze de Ayala (1332 – 1406/1407).⁷² Avšak až v 15. století vznikl v Kastilii úřad dvorského historiografa (*historiographe de roi, cronista-mor, cronista del rey*), který svým nositelům přinášel nejen vážnost, ale i finanční zajištění.⁷³ První oficiálně jmenovaný dvorský kronikář (*cronista del rey*) byl básník Juan de Mena (1411–1456), latinský sekretář Jana II. Kastilského (1406–1454). Okolnosti vytvoření tohoto úřadu, jenž měl být spojen se zvláštním platem, ani jakékoli Menovo historické dílo nejsou známy.⁷⁴ Dvorským kronikářem Janova nástupce Jindřicha IV. (1454–1474) byl jeho kaplan Diego Enriquez del Castillo (1431–1503), autor Kroniky Jindřicha IV. – *Crónica del Enrique IV.*, snad jediný soudobý kronikář, který podal relativně objektivní pohled na tohoto panovníka.⁷⁵ Člen královské rady od roku 1475 a *cronista real* jmenovaný 20. května 1476, již zmíněný Juan de Flores, byl autorem *Crónica incompleta de los Reyes Católicos*, v níž vylíčil v kastilštině události let 1469–1477.⁷⁶

69 Srov. H. R. Krauss-Sánchez: *Mater Hispania*, s. 762; P. Linehan: *History and the Historians*, s. 313–412.

70 Srov. P. Linehan: *History and the Historians*, s. 420; Francisco Bautista: Alfons X of Castil and León, in: EMC, I, s. 30. K historickým dílům doby Alfonse X. a jejich recepci v následujících stáletích srov. George Martin: Alphonse X et le pouvoir historiographique, in: *L'histoire et le nouveau publics dans l'Europe médiévale (XIIIe–XVe siècles)*, Actes du colloque international organisé par la Fondation Européenne de la Science à la Casa Velasquez, Madrid, 23–24 Avril 1993, ed. Jean-Philippe Genet, Paris 1997, s. 229–240; P. Linehan: *History and the Historians*, s. 418–424.

71 Srov. H. R. Krauss-Sánchez: *Mater Hispania*, s. 763.

72 Srov. R. L. Kagan: *Clio*, s. 34–37; Joseph F. O'Callaghan: *A History of Medieval Spain*, Ithaca – London 1975, s. 645n.; Jorge Norberto Ferro: López de Aya, Pero, in: EMC, II, s. 1045n.

73 Srov. R. L. Kagan: *Clio*, s. 9, 22–27; H. R. Krauss-Sánchez: *Mater Hispania*, s. 765–767. K vytvoření úřadu oficiálního historika ve Španělsku srov. José Luis Bermejo Cabrero: *Orígenes del oficio de cronista real*, *Hispania* 40 (1980), s. 395–409.

74 Srov. R. L. Kagan: *Clio*, s. 74n.; R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 171. K Juanovi de Meně srov. Florence Street: *La vida de Juan de Mena*, *Bulletin Hispanique* 55, č. 2 (1953), s. 149–173; Francisco de Paula Cañas Gálvez: Juan de Mena, secretario de latín y cronista del rey: un letrado de la Cancillería Real al servicio de Juan II y Enrique IV, in: *Juan de Mena, De letrado a poeta*, ed. Cristina Moya García, Woodbridge 2015, s. 11–21.

75 Srov. Fernando Gómez Redondo: Enriquez del Castillo, Diego, in: EMC, I, s. 579.

76 Jmenovací dekret otiskl J. L. Bermejo Cabrero: *Orígenes*, s. 408n. Srov. rovněž Juan-Carlos Conde: Juan de Flores, EMC, II, s. 950.

ARAGONSKÉ KRÁLOVSTVÍ

Raným pokusem o oficiální historiografii v Aragonském království, které zahrnovalo mimo jiné Valencii a Katalánsko, byl spis samotného krále Jakuba I. (1208–1276, králem od 1213) *Llibre dels fets* – Kniha činů. Tímto dílem, které zřejmě diktoval v posledních pěti letech své vlády, se král pokoušel legitimovat své panovnické nároky a ospravedlnit přednostní postavení před ostatními španělskými královstvími.⁷⁷

V 15. století lze ovšem v Aragonském království sledovat menší zájem panovníků o historii. Historické spisy, které zde tehdy vznikly, také nevynikaly mimořádnou kvalitou. První oficiální historik je doložen v roce 1466 a na rozdíl od oficiálních historiků v jiných soudobých zemích jím nebyl vzdělaný laik, vysoký úředník a diplomat, ale cisterciácký mnich Gualberto Fabricio de Vagad. Jeho *Crónica de Aragón* – Aragonská kronika, obsahující dějiny Aragonského království od mytických počátků do smrti Alfonse V. v roce 1458, je spíše podprůměrným spisem.⁷⁸ O něco lepší je *Cròniques d'Espanya* – Španělská kronika – katalánského humanisty, notáře a archiváře Pere Miquela Carbonella i de Soler (1434–1517).⁷⁹ Jiná situace nežli v Aragonském království na Iberském poloostrově ovšem byla za vlády aragonské dynastie v Království neapolském.⁸⁰

KATOLIČTÍ KRÁLOVÉ

„Své“ historiky si pěstovali „katoličtí králové“ Isabela I. Kastilská a Ferdinand II. Aragonský (společně vládli 1479–1504), přičemž jako první evropští panovníci využívali pro politickou propagandu i knihtisk známý ve Španělsku asi od roku 1474. Od královských kronikářů očekávali, že „budou psát, prohlašovat a shromažďovat veškerý materiál, který přísluší královskému kronikáři, napodobovat styl Livia a dalších starověkých historiků a nakonec vyšperkují své kroniky úsudky založenými na filozofii a zdravém učení“.⁸¹ Jeden z prvních španělských humanistů Alfonso Fernández de Palencia (1424–1492) sepsal po svém návratu z více než desetiletého pobytu v Itálii své opus magnum – *Gesta Hispaniensia*, též nazývané *Decades*, dějiny vlády Jindřicha IV. a jeho nevlastní sestry Isabely I. od roku 1440 do roku 1480, kdy byl Palencia, pravděpodobně

77 Srov. H. R. Krauss-Sánchez: *Mater Hispania*, s. 764n.; Damian Smith: *Jaume I of Aragon*, in: *EMC*, II, s. 907.

78 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 173.

79 Srov. *ibid.*; Agustí Alcoberro Pericay: Carbonell i de Soler, Pere Miquel, in: *EMC*, I, s. 247n.

80 Srov. níže.

81 Srov. J. L. Bernejo Cabrero: *Origenes*, s. 408; Richard L. Kagan: *Clio and the crown: writing history in Habsburg Spain*, in: *Spain, Europe and the Atlantic world*, ed. Richard L. Kagan – Geoffrey Parker, Cambridge 2002, s. 75.

kvůli kritice královny, propuštěn a na jeho místo byl jmenován jeho přítel Hernando del Pulgar (ca 1425 – ca 1500). Tímto spisem hodlal Palencia nahradit podle jeho názoru nevyhovující dílo svého předchůdce Diega Enriqueze de Castillo, oficiálního kronikáře Jindřicha IV.⁸² Zřejmě na příkaz Isabely Kastilské sepsal diplomat, politik a válečník Diego de Valera (1412–1488) Stručnou španělskou kroniku – *Crónica abreviada de España*. Kronika byla v roce 1482 za královské asistence vydána tiskem a do konce století ještě nejméně osmkrát přetiskována.⁸³ Následovaly další, vesměs Isabele příznivé, historické spisy, všechny, stejně jako *Crónica*, v kastilštině. Po vydání Stručné kroniky se Diego de Valera stal oficiálním královským kronikářem (*cronista del rey*) s pravidelným ročním platem.⁸⁴ Během královské rady konané v Toledu v roce 1480 pověřila Isabela Kastilská člena kastilské státní rady Hernanda del Pulgar sepsáním dějin vlády katolických králů, *Cronica de los Reyes Catholicos*. Pulgar sepsal dějiny činů Isabely Kastilské a uvedl je do souladu s ideologickým a náboženským pohledem nové monarchie.⁸⁵ V roce 1509 svěřil Ferdinand II. Aragonský lukrativní úřad královského kronikáře (*cronista del rey*) významnému humanistovi a profesoru rétoriky na univerzitě v Salamance Antoniovi de Nebrija (1441/4–1522) a požádal ho, aby napsal latinské dějiny jeho vlády.⁸⁶ Tak vznikla kronika vlády Ferdinanda II. a Isabely I. *Rerum a Ferdinando Elisabeth Hispanarum felicissimis regibus gestarum decades due* – Dvě dekády dějin nejšťastnějších španělských králů Ferdinanda a Alžběty, což ovšem je latinský překlad kroniky Hernanda del Pulgar, která podle Nebrijova názoru jako ver-nakulární spis neměla dostatečnou literární úroveň.⁸⁷

V historiografické tradici pokračoval, do značné míry na nátlak kastilských stavů,⁸⁸ i již zmíněný burgundský vévoda a španělský král, později i římský král a císař Karel/Carlos I.⁸⁹ Oficiální dějiny však již nebyly garan-

82 Srov. Michael Agnew: Palencia, Alfonso Fernandez de, in: EMC, II, s. 1183.

83 Srov. R. L. Kagan: Clio, s. 45n.; Juan-Carlos Conde: Valera, Diego de, in: EMC, II, s. 1466n.

84 Srov. R. L. Kagan: Clio, s. 46–47. K platu srov. níže.

85 Srov. Rafael Ballester y Castell: *Las fuentes narrativas de la historia de España durante la edad moderna (1474–1488)*, I. *Los reyes católicos Carlos I, Felipe II*, Valladolid 1927, s. 18–25; Fernando Gómez Redondo: Hernando del Pulgar [Fernando], in: EMC, I, s. 781.

86 Srov. R. L. Kagan: Clio, s. 16–18, 47; Markus Völkel: Clio bei Hofe. Einleitende Überlegungen, in: *Historiographie an europäischen Höfen (16.–18. Jahrhundert)*. *Studien zum Hof als Produktionsort von Geschichtsschreibung und historischer Repräsentation*, ed. Markus Völkel – Arno Strohmeier, Berlin 2009 (Zeitschrift für historische Forschung, Beiheft 43), s. 12; Heidi R. Krauss-Sánchez: Nebrija, Aelius Antonius de, in: EMC, II, s. 1138.

87 Srov. H. R. Krauss-Sánchez: Nebrija, s. 1138.

88 O tom, že se historiografie v Kastilii v této době stala záležitostí stavů, svědčí požadavky stavů na opisy kronik, vedení historických zápisů a publikování historie stejně jako zákonů přednášené opakovaně na sněmovních zasedáních. Srov. Alfred Morel-Fatio: *Historiographie de Charles-Quint*, Paris 1913, s. 13n.

89 Srov. R. L. Kagan: Clio, s. 57–93; M. Völkel: Clio bei Höfe, s. 12. B. A. Vermaseren: Het ambt van historiograaf, s. 268, usuzuje na základě některých indicií, že Karel V. měl stejný zájem na zachování „své“ paměti jako panovníka ve Španělsku i v Nizozemí.

továny panovníkem, ale vládou.⁹⁰ Na počátku Karlovy vlády ve Španělsku sepsal *secrétaire, indiciaire et historiographe* Karlova předchůdce, katolického krále Ferdinanda II., Remy Du Puys spis o Ferdinandově pohřbu a další o triumfálním vjezdu Karla Kastilského do Brugg v roce 1515.⁹¹

Během své vlády jmenoval Karel Habsburský nejméně šest historiografů, kteří měli vylíčit dějiny jeho panování.⁹² V roce 1529 byl z podnětu nizozemské regentky Markéty Savojské rádcem, archivářem a historiografem Karla V. – *conseillier, indiciaire et historiographe* – jmenován teolog, lékař, právník a voják Heinrich Cornelius Agrippa (1486–1535). K jeho povinnostem patřila péče o sbírky a evidenci listin a listů, které dostal Karel V. a jeho předchůdci, a zapisování historických událostí.⁹³ Oficiální historik a cenzor španělského dvora Juan Páez de Castro (ca 1510–1570) sepsal někdy v letech 1555–1556 dva traktáty o metodě psaní „královské“ historie.⁹⁴ Juan Páez i další Karlovi historikové Pedro Mexia (1497–1551) a Juan Ginés de Sepúlveda (1490–1573) měli také přístup do archivů. Jako své prameny využívali vedle úředních textů z archivů tištěné texty a očitá svědectví.⁹⁵

PORTUGALSKO

V Portugalsku se zájem o oficiální historiografii projevil za vlády prvních panovníků dynastie Avisů (1385–1580) a zjevně měl legitimovat jejich panovnícké nároky vzhledem k nemanželskému původu zakladatele dynastie Jana I. (João I., 1385–1433).⁹⁶ Počátky oficiálního dějepisceví byly spojeny s reorganizací královského archivu a úřad oficiálního historika byl zpravidla spjat s funkcí královského archiváře.⁹⁷ Prvním portugalským oficiálním kronikářem byl Fernão Lopez (1380?–1460?). Roku 1418 vstoupil do královských služeb jako sekretář krále Jana I. (1385–1433) a jeho následníka

⁹⁰ A. Morel-Fatio: *Historiographie*, s. 14.

⁹¹ *La triumpante et solennelle entrée faite sur le nouvel et joyeux advenement du très-haut et très-puissant et très-excellent prince, monsieur Charles, prince des Espagnes, archiduc d'Austriche, etc., en sa ville de Bruges l'an MDXV le 18e jour d'avril après Pasques; Les exeques et pompe funeraire de feu d'eternelle et très-glorieuse mémoire Don Fernande, roy catholique, faite et accomplie en lesglise Sainte-Gaule à Bruxelles, le vendredi 14 Mars 1515.* K tomu B. A. Vermaseren: *Het ambt van historio-graaf*, s. 262; Auguste Vander Meersch: *Du Puys (Remi)*, in: *Biographie nationale de Belgique*, VI, Bruxelles 1878, sl. 326–328.

⁹² Soupis Karlových historiků se pokusil sestavit A. Morel-Fatio: *Historiographie*, s. 14–21. Srov. rovněž B. A. Vermaseren: *Het ambt van historio-graaf*, s. 267.

⁹³ Srov. B. A. Vermaseren: *Het ambt van historio-graaf*, s. 268.

⁹⁴ Srov. Kira von Ostenfeld-Suske: *Juan Páez de Castro, Charles V, and a Method for Royal Historiography*, in: *Portraying the Prince in the Renaissance. The Humanist Depiction of Rulers in Historiographical and Biographical Texts*, ed. Patrick Baker et al., Berlin – Bremen 2016, s. 363–389.

⁹⁵ Srov. K. von Ostenfeld-Suske: *Juan Páez de Castro*, s. 365.

⁹⁶ Srov. Josef Polišenský – Ivo Barteček: *Dějiny Iberského poloostrova do přelomu 19. a 20. století*, Olomouc 2002, s. 51n.; Jan Klíma: *Dějiny Portugalska*, Praha 2007, s. 86–88.

⁹⁷ Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 170, 172.

Eduarda I. (Durante I., 1433–1438). Ten ho ustanovil správcem královského archivu a pověřil ho napsáním kroniky všech portugalských králů.⁹⁸ Úřad archiváře zastával Fernão Lopez 36 let. Jeho působení se odrazilo i v jeho historickém díle, kde zdůrazňoval autentické písemnosti a „pravdivou“ historii, používal listiny, kancelářské písemnosti a dekrety. Když se Eduard I. po smrti svého otce ujal vlády, potvrdil v roce 1434 Fernão Lopezovi oficiální postavení a za napsání dějin portugalských králů mu stanovil roční plat.⁹⁹ Fernão Lopez se svými spisy, v nichž vylíčil vládu posledních králů burgundské dynastie, interregnum a nástup Jana I., zakladatele nové dynastie Avizů, na trůn, snažil legitimovat postavení Jana I., levobočka předposledního krále z burgundské dynastie. Během své kariéry sloužil třem králům. Okolo roku 1450 ho Alfons V. (1448–1481) pro vysoký věk uvolnil z úřadu kronikáře, o čtyři roky později ukončil Fernão Lopez rovněž svou práci v archivu.¹⁰⁰ Jeho nástupcem jmenoval Alfons V. do funkcí *cronista-mor* a *guarda-mor* královského archivu a knihovny Gomesa Eanesa de Zurara (ca 1410–1474).¹⁰¹ Tohoto svého historika poslal Alfons V. také do Afriky, aby poznal tamní topografii a jako očitý svědek mohl popsat dobývání Guineje a dalších území Portugalci.¹⁰²

Na rozdíl od obou jmenovaných archivářů a kronikářů, kteří po sobě zanechali historické spisy, další *cronista-mor* a *guarda-mor* královského archivu a královské knihovny, andaluský přistěhovalec, učenec, právník a královský rádce Vasco Fernandes de Lucena (? – ca 1500) byl příliš zaměstnán diplomatickou činností, než aby se mohl věnovat psaní portugalských dějin. Nelze mu proto připsat žádný z dochovaných historických spisů.¹⁰³

Na konci 15. století zastával úřady sekretáře Jana (João) II., archiváře královského archivu, rádce, vyslance a historika Rui de Pina, nástupce Fernandes de Lucena.¹⁰⁴ Jako aktivní diplomat působil u dvora katolických králů, u papežské kurie i na jiných dvorech. Ještě za života jeho předchůdce Fernandes de Lucena ho portugalský král Jan II. pověřil sepsáním dějin svých předchůdců a kroniky své vlastní vlády. Rui de Pina napsal celkem devět královských kronik, některé byly přepracováním starších spisů, některé původní.¹⁰⁵

98 Srov. *ibid.*, s. 171; Teresa Amado: Lopez, Fernão, in: EMC, II, s. 1044n.; Simona Binková: Kronika tří Pedrů Krutých, in: Fernão Lopes: *Kronika vlády D. Pedra I.*, Praha 2009, s. 116–118.

99 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 170.

100 Srov. T. Amado: Lopez, Fernão, s. 1045.

101 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 171; Teresa Amado: Gomes Eanes de Zurara, in: EMC, I, s. 720.

102 Srov. R. L. Kagan: *Clio*, s. 9.

103 Srov. R. B. Tate: *The Official Chronicler*, s. 171.

104 *Ibid.*, s. 172.

105 Srov. *ibid.*; Teresa Amado: Rui de Pina, in: EMC, II, s. 1310n.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Dvě studie k pozdně středověké historiografii. Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.